

UDC: 341.9(045)(575.1)

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA XALQARO XUSUSIY HUQUQNI ISLOH QILISH

Getman-Pavlova Irina Viktorovna,

Milliy tadqiqot universiteti Iqtisodiyot oliy maktabi
Biznesni huquqiy tartibga solish
bo‘limi dotsenti, yuridik fanlar nomzodi,
Rossiya Federatsiyasi, Moskva
ORCID: 0000-0002-2428-8016
e-mail: getmanpav@mail.ru

Yerpileva Nataliya Yurevna,

Milliy tadqiqot universiteti Iqtisodiyot oliy maktabi
Biznesni huquqiy tartibga solish bo‘limi mudiri,
professor, yuridik fanlar doktori,
Rossiya Federatsiyasi, Moskva
ORCID: 0000-0002-3103-6917
e-mail: natasha.erpileva@rambler.ru

Rustambekov Islambek Rustambekovich,

Toshkent davlat yuridik universiteti prorektori,
professor, yuridik fanlar doktori
ORCID: 0000-0002-8869-8399
e-mail: prof.rustambekov@gmail.com, i.rustambekov@tsul.uz

Annotatsiya. 2019-yilda O‘zbekiston Respublikasida fuqarolik qonunchiligini takomillashtirish konsepsiyasi qabul qilinib, unga muvofiq, mamlakatimizda amaldagi Fuqarolik kodeksini modernizatsiya qilish jarayoni boshlandi. Bu jarayon doirasida O‘zbekistonda xalqaro xususiy huquqni isloh qilish ham amalga oshirilmogda. O‘zbekistonlik mutaxassislar tomonidan Fuqarolik kodeksining VI bo‘limi “Xalqaro xususiy huquq normalari (kollizion normalar)ni xususiy huquq munosabatlariga qo‘llash” loyihasi ishlab chiqildi. Unda xususiy huquq xorijiy huquqiy tartibga solish munosabatlariga taalluqli huquqni tanlash qoidalarini tubdan qayta ko‘rib chiqish nazarda tutilgan. Maqolada qiyosiy-huquqiy, dialektik va rasmiy mantiqiy usullardan foydalangan holda, 62-bob “Umumiy qoidalar”ga kiritilishi rejalashtirilgan eng muhim o‘zgarishlar tahlil qilinadi. Eng muhimlari orasida: 1) Xalqaro xususiy huquq sohasidagi munosabatlarni tartibga solishning yagona moddiy (to‘g‘ridan to‘g‘ri) usuli ustuvorligini belgilash; 2) “Xalqaro xususiy huquqning asosiy tamoyillari” mustaqil normasini shakllantirish; 3) tomonlarning erk muxtoriyatini Xalqaro xususiy huquqning mustaqil prinsipi sifatida kiritish; 4) O‘zbekistonda yoki uning alohida hududlarida chet el huquqining eksterritorial qo‘llanilishi imkoniyatlarini kengaytirish; 5) ommaviy tartib to‘g‘risidagi izohni takomillashtirish; 6) bir nechta huquqiy tizimlarga ega bo‘lgan mamlakat huquqini qo‘llash uchun yordamchi (subsidiar) havola modelini ishlab chiqish. Loyihada taklif etilayotgan barcha o‘zgartirishlar O‘zbekistonning amaldagi reglamentini tubdan o‘zgartiradi. Agar ushbu o‘zgartirishlar qabul qilinsa, O‘zbekiston huquqiy jihatdan malakali, doktrinologik jihatdan asosli va zamonaviy xalqaro xususiy huquq qonunchiligiga ega bo‘ladi. Shu bilan birga, loyihada o‘z aksini

topmagan yoki zaruriy yangiliklar kiritilmagan qator masalalar ham mavjud. Xususan, quyidagilar zarur ko'rinadi: 1) "chet el elementi" tushunchasiga aniqlik kiritish; 2) asosiy tushunchalar va atamalar lug'atini ishlab chiqish va huquqiy jihatdan mustahkamlash; 3) "huquqiy baho berish", "chet el huquqining mazmunini aniqlash", "teskari havola" kabi institutlar tartibga solinishini takomillashtirish; 4) moslashish muammolari, o'zgaruvchan nizolar, dastlabki va ikkilamchi nizolar masalalarini mustaqil normativ tartibga solishni ishlab chiqish. Maqola, umuman olganda, o'zbek mutaxassislari tomonidan taklif etilgan konfliktlarni tartibga solish modeli xalqaro xususiy huquq rivojlanishining asosiy zamonaviy tendensiyalarini hisobga olganligi va tegishli qonunni tanlashning ancha moslashuvchan, lekin ayni paytda tomonlarning qonuniy manfaatlari juda aniq va bashorat qilinadigan qoidalarini o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: xalqaro xususiy huquq, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi, kodifikatsiya, islohot, kollizion tartibga solish, umumiy tamoyillar.

РЕФОРМА МЕЖДУНАРОДНОГО ЧАСТНОГО ПРАВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

Гетьман-Павлова Ирина Викторовна,
кандидат юридических наук, доцент департамента
правового регулирования бизнеса
Национального исследовательского университета
«Высшая школа экономики»,
Российская Федерация, Москва

Ерпылева Наталия Юрьевна,
доктор юридических наук, профессор,
руководитель департамента
правового регулирования бизнеса
Национального исследовательского университета
«Высшая школа экономики»,
Российская Федерация, Москва

Рустамбеков Исламбек Рустамбекович,
доктор юридических наук, профессор, проректор
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В 2019 г. в Республике Узбекистан была принята Концепция совершенствования гражданского законодательства, в соответствии с которой в стране начат процесс модернизации действующего Гражданского кодекса. В рамках этого процесса проводится и реформа узбекского международного частного права. Узбекскими специалистами разработан проект Раздела VI Гражданского кодекса «Применение норм международного частного права (коллизионных норм) к частноправовым отношениям», предусматривающий коренной пересмотр правил выбора права, применимого к частным отношениям, связанным с иностранным правом. В статье с применением сравнительно-правового, диалектического и формально-логического методов анализируются наиболее значимые изменения, которые планируется внести в Главу 62 «Общие положения». Среди важнейших новелл можно отметить: 1) установление приоритета унифицированного материально-правового (прямого) метода регулирования отношений сферы международного частного права; 2) формулировка самостоятельной нормы «Основные начала международного частного права»; 3) позиционирование автономии воли сторон как самостоятельного принципа международного частного права; 4) расширение возможности экстерриториального применения иностранного права в Узбекистане или на его отдельных территориях; 5) коррекция оговорки о публичном

порядке; 6) разработка модели субсидиарной отсылки для применения права страны с множественностью правовых систем. Все предлагаемые в проекте изменения кардинальным образом меняют действующее регулирование. Если эти изменения будут приняты, Узбекистан получит юридически квалифицированное, доктринально обоснованное и актуальное законодательство по международному частному праву. Одновременно есть целый ряд вопросов, которые не получили своего отражения в проекте или не подверглись необходимым новациям. В частности, представляется необходимым: 1) уточнить понятие «иностранный элемент»; 2) разработать и легально закрепить глоссарий основных понятий и терминов; 3) актуализировать регулирование таких институтов, как «правовая квалификация», «установление содержания иностранного права», «обратная отсылка»; 4) разработать самостоятельное нормативное регулирование проблем адаптации, мобильного конфликта, предварительных и побочных коллизионных вопросов. В статье сделан вывод, что в целом предлагаемая узбекскими специалистами модель коллизионного регулирования учитывает основные современные тенденции развития международного частного права и содержит достаточно гибкие, но при этом вполне определенные и предсказуемые правила выбора применимого права, соответствующие законным ожиданиям сторон.

Ключевые слова: международное частное право, Республика Узбекистан, Гражданский кодекс, кодификация, реформа, коллизионное регулирование, общие начала.

REFORM OF PRIVATE INTERNATIONAL LAW IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Getman-Pavlova Irina Viktorovna,
Associate Professor of the Department
of Legal Regulation of Business
National Research University
«High School of Economics», PhD in Law,
Russian Federation, Moscow

Yerpileva Natalia Yurievna,
Head of Department
of legal regulation of business
National Research University
«High School of Economics», Doctor of Law, Professor,
Russian Federation, Moscow

Rustambekov Islambek Rustambekovich,
Vice-Rector of
Tashkent State University of Law,
Doctor of Law, Professor

Abstract. In 2019, the Republic of Uzbekistan adopted the Concept for Improving Civil Legislation, in accordance with which the country began the process of modernizing the current Civil Code. As part of this process, the reform of Uzbek private international law is also being carried out. Uzbek specialists have developed the Draft Section VI of the Civil Code “Application of the norms of private international law (conflict of laws) to private law relations”, which provides for a radical revision of the rules for choosing the law applicable to private relations related to foreign legal order. In the article, using comparative-legal, dialectical and formal-logical methods, the most significant changes that are planned to be made to Chapter 62 «General Provisions» are analyzed. Among the most important novelties, one can note: 1) establishing the priority of a unified substantive (direct) method of regulating relations in

the sphere of PIL; 2) the formulation of an independent norm «Basic Principles of Private International Law»; 3) positioning the autonomy of the will of the parties as an independent principle of PIL; 4) expanding the possibility of extraterritorial application of foreign law in Uzbekistan or in its individual territories; 5) correction of the public policy clause; 6) development of a subsidiary reference model for the application of the law of a country with a plurality of legal systems. All the changes proposed in the Project fundamentally change the current Uzbek regulation. If these changes are adopted, Uzbekistan will receive a legally qualified, doctrinally sound and up-to-date PIL legislation. At the same time, there are a number of issues that have not been reflected in the Draft or have not undergone the necessary innovations. In particular, it seems necessary: 1) to clarify the concept of “foreign element”; 2) to develop and legally consolidate a glossary of basic concepts and terms; 3) to update the regulation of such institutions as “legal qualification”, “establishment of the content of foreign law”, “backward reference”; 4) to develop independent normative regulation of adaptation problems, mobile conflict, preliminary and secondary conflict issues. The article concludes that, in general, the conflict regulation model proposed by Uzbek specialists takes into account the main modern trends in the development of PIL and contains quite flexible, but at the same time quite definite and predictable rules for choosing the applicable law, corresponding to the legitimate expectations of the parties.

Keywords: private international law, Republic of Uzbekistan, Civil Code, codification, reform, conflict regulation, general principles.

Kirish

Globalashuv davrida kapital, tovarlar, ishlar va xizmatlarning transchegaraviy erkin harakatlanishi, transchegaraviy telekommunikatsiya almashinuvining rivojlanishi davrida xususiy huquq munosabatlarining mutlaq ko'pchiligi ikki yoki undan ortiq davlatlarning huquqiy tartibi bilan huquqiy bog'liqlikka ega. Shu bilan birga, xususiy hayotning globalashuvi va baynalmillashuvi jarayonlari maxsus xalqaro huquqiy maydonni tashkil etuvchi, aksariyat hollarda milliy yurisdiksiya va milliy huquq tizimlari doirasida sodir bo'ladi. Shu munosabat bilan har bir davlatning transchegaraviy xususiy huquq munosabatlariga nisbatan qo'llaniladigan qonunni tanlashning o'ziga xos huquqiy jihatdan malakali, aniq va batafsil qoidalari mavjudligi alohida ahamiyatga ega. Amaldagi qonunchilikni to'g'ri tanlash xorijiy sud, arbitraj va boshqa hujjatlarni tan olish hamda ijro etish jarayonini osonlashtiradi, sud qarorlarining ishonchligini oshiradi.

Ayni paytda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-apreldagi F-5464-son farmoyishi bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasining fuqarolik qonunchiligini takomillashtirish konsepsiyasiga muvofiq (bundan keyin – Konsepsiya), amaldagi Fuqarolik kodeksini modernizatsiya qilish jarayoni mavjud. Ushbu jarayonning bir qismi sifatida O'zbekiston xalqaro xususiy huquqini (keyingi o'rinlarda XXH deb yuritiladi) isloh qilish amalga oshirilmoqda. Uning kollizion qoidalari O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi “Xalqaro xususiy huquq normalarini fuqarolik-huquqiy munosabatlarga qo'llash” VI bo'limini tashkil etadi. O'zbekiston qonun chiqaruvchisi XXH to'g'risidagi triada (xalqaro yurisdiksiya – qo'llaniladigan huquq – chet el qarorlarini tan olish va ijro etish) asosida qurilgan, yaxlit avtonom qonunni qabul qilish g'oyasini garchi XXHni kodifikatsiyalashtirishning bu usuli o'zbek olimlari tomonidan qo'llab-quvvatlansa-da, hozircha qabul qilmadi [1-2]. XXHning ayrim sohalarini tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlarning uch tomonlama tuzilishi xalqaro-universal [3] va mintaqaviy [4] hujjatlarda, Yevropa huquqida, milliy darajada [5] qabul qilinadi. Lekin O'zbekiston qonun chiqaruvchisi fuqarolik qonunchiligini takomillashtirish doirasida XXHni ajratib chiqarishni emas, balki modernizatsiya qilishni afzal ko'rdi.

siyasiga muvofiq (bundan keyin – Konsepsiya), amaldagi Fuqarolik kodeksini modernizatsiya qilish jarayoni mavjud. Ushbu jarayonning bir qismi sifatida O'zbekiston xalqaro xususiy huquqini (keyingi o'rinlarda XXH deb yuritiladi) isloh qilish amalga oshirilmoqda. Uning kollizion qoidalari O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi “Xalqaro xususiy huquq normalarini fuqarolik-huquqiy munosabatlarga qo'llash” VI bo'limini tashkil etadi. O'zbekiston qonun chiqaruvchisi XXH to'g'risidagi triada (xalqaro yurisdiksiya – qo'llaniladigan huquq – chet el qarorlarini tan olish va ijro etish) asosida qurilgan, yaxlit avtonom qonunni qabul qilish g'oyasini garchi XXHni kodifikatsiyalashtirishning bu usuli o'zbek olimlari tomonidan qo'llab-quvvatlansa-da, hozircha qabul qilmadi [1-2]. XXHning ayrim sohalarini tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlarning uch tomonlama tuzilishi xalqaro-universal [3] va mintaqaviy [4] hujjatlarda, Yevropa huquqida, milliy darajada [5] qabul qilinadi. Lekin O'zbekiston qonun chiqaruvchisi fuqarolik qonunchiligini takomillashtirish doirasida XXHni ajratib chiqarishni emas, balki modernizatsiya qilishni afzal ko'rdi.

O'zbekiston qonun chiqaruvchisi XXH islohotining maqsadlaridan biri sifatida "Xalqaro xususiy huquq normalarini qayta ko'rib chiqish, shu jumladan turli mamlakatlar huquqlarini muqobil qo'llash prinsipini mustahkamlash, majburiyat mazmunini tartibga soluvchi huquqqa havola sifatida qo'shimcha muqobil kollizion bog'lanishni qo'llash, kollizion tartibga solishni nazarda tutgan shartnomadan tashqari majburiyatlar doirasini aniqlash imkoniyatini ko'rib chiqish"ni belgilab berdi (Konsepsiyaning II.12-bandi). Bundan tashqari, qonun chiqaruvchi O'zbekistonning investitsion jozibadorligini oshirish bo'yicha "Erkin iqtisodiy zonalar hududida va O'zbekiston Respublikasining boshqa alohida hududlarida xorijiy huquqning eksterritorial qo'llanilishi tartibini kiritish"ni joriy etish bo'yicha eng muhim qonunchilik vazifalari hamda "O'zbekiston Respublikasidagi xorijiy tijorat tashkilotlari filiallarining huquqiy maqomini kuchaytirish va huquqlarini kengaytirish" bo'yicha vazifalarni belgilaydi (Konsepsiyaning IV.4 va III.6-bandlari). Qonun chiqaruvchi tomonidan belgilab berilgan maqsad va vazifalardan kelib chiqib, o'zbekistonlik mutaxassislar tomonidan transchegaraviy xususiy munosabatlarda qo'llaniladigan qonunni tanlash qoidalarini tubdan modernizatsiya qilishni nazarda tutuvchi qonun loyihasi (keyingi o'rinlarda Loyiha deb yuritiladi) tayyorlandi.

Taklif etilayotgan o'zgarishlar keng ko'lamli xususiyatga ega. Shuning uchun ularning barchasini bitta ilmiy maqola hajmi-da tahlil qilib bo'lmaydi. Mazkur tadqiqotda alohida, eng ahamiyatga molik qoidalar-ga to'xtalib o'tish maqsadga muvofiq. Ular O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi VI bo'limining 62-bobi (70) "Umumiy qoidalar" bilan to'ldirilishi deb hisoblanadi.

Material va metodlar

Maqolada qiyosiy huquqiy, dialektik va rasmiy mantiqiy usullardan foydalangan hol-

da, 62-bob "Umumiy qoidalar"ga kiritilishi rejalashtirilgan eng muhim o'zgarishlar tahlil qilinadi.

Tadqiqot natijalari

1. XXH sohasidagi munosabatlarni tartibga solishning unifikatsiyalashgan moddiy-huquqiy (to'g'ridan to'g'ri) usuli ustuvorligi

Taklif etilayotgan yangilik, agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida tegishli munosabatlarga nisbatan qo'llanilishi kerak bo'lgan moddiy-huquqiy normalar mavjud bo'lsa, kollizion qonun normalarining qo'llanish doirasini cheklashga qaratilgan. Loyihani ishlab chiquvchilarga ko'ra, yangi norma Kollizion tartibga solish usuli doirasi va shunga mos ravishda, agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida tegishli munosabatlarga nisbatan qo'llanilishi kerak bo'lgan mazmun-mohiyat qoidalari mavjud bo'lsa, Fuqarolik kodeksida mavjud bo'lgan kollizion normalarni cheklaydi hamda moddiy-huquqiy va kollizion qoidalar nisbati, tartibga solishning mazmunli va kollizion usullarining eng muhim jihatlaridan birini ochib beradi.

Kollizion usul – bu XXHning tarixan birinchi, an'anaviy, "tabiiy" usuli bo'lib, uning asosi va asosiy negizi kollizion normalardir. Rus adabiyotlarida uning shakllanishi o'rta asrlarga to'g'ri keladi [6]. Darhaqiqat, konflikt masalasini hal qilish holati va qonunni tanlash, ya'ni konflikt usulini qo'llash.

2. Xalqaro xususiy huquqning asosiy tamoyillari¹

Bunday mustaqil me'yorni shakllantirish loyihasi ishlab chiquvchilar tomonidan ajoyib g'oya bo'lib, shu bilan birga, u juda malakali va professional tarzda asoslantirilgan: "Xususiy-huquqiy munosabatlarni tartibga solishda barcha munosabatlarni qamrab olish mumkin emas. Yuzaga keladigan nizolarni hal qilishda esa xalqaro xususiy huquq tamoyillariga murojaat qilish muhim ahamiyat-

¹ «Turli monografiya, kurslar va boshqa manbalarning mazmuni xalqaro ommaviy huquq va milliy huquq tizimlarida "tamoyillar" sifatida talqin etiladigan atama, xalqaro xususiy huquqda «boshlanish» ("asosiy boshlanishlar" – "osnovnie nachala")» deb ataladi.

ga ega. Masalan, xalqaro amaliyotda xalqaro tijorat shartnomalari bo'yicha nizolarni ko'rib chiqish ko'pincha huquqning umumiy tamoyillarini qo'llashni talab qiladi. Shunday qilib, ushbu qoida chet el elementi bilan murakkablashgan xususiy-huquqiy munosabatlarni tartibga solish, shuningdek bunday munosabatlardan kelib chiqadigan nizolarni hal qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. 1133-moddaning normasi haqiqatda to'g'ridan to'g'ri XXHni qonunchilik bilan tartibga solishdagi bo'shliqlarni to'ldirish, birinchi navbatda, XXH tamoyillariga murojaat qilish orqali amalga oshirilishi va huquqni muhofaza qiluvchi organning ushbu yondashuvga amal qilishi kerakligini aniq belgilaydi.

XXH tamoyillari (asosiy boshlanishi)² [13] – doktrinada uzoq vaqt davomida faol ishlab chiqilgan eng qiziqarli va murakkab mavzu [14–18]. Biroq ko'plab tadqiqotlar hali yagona konseptual apparatni ishlab chiqishga olib kelmadi – “XXH tamoyillari”ning umumiy tushunchasi va ularning umume'tirof etilgan ro'yxati mavjud emas. Ayrim mamlakatlarning XXH qonunlarida XXH³ tamoyillari eslatib o'tilgan, ammo ularning konsepsiyasi ham, ro'yxati ham qonuniy ravishda belgilanmagan.

Doktrinal qarashlardagi farqqa qaramay, ko'pchilik tadqiqotchilar XXHning umumiy tamoyillari deb hisoblaydigan bir qator postulatlar mavjud: 1) tomonlarning erk muxtoriyati; 2) o'zaro va xalqaro xushmuomallik; 3) uzviy aloqa; 4) chet el qonunchiligining teng qo'llanilishi; 5) milliy huquqiy tartibni himoya qilish va qonunni aylanib o'tishning oldini olish; 6) munosabatlarning zaif tomonini himoya qilish; 7) munosabatlarning haqiqatini qo'llab-quvvatlash; 8) orttirilgan huquqlarni himoya qilish; 9) kamsitmaslik; 10) milliy rejim va eng ko'p qulaylik yaratish rejimini qo'llash. Ro'yxat, albatta, birlamchi va XXH kodifikatsiya aktida qonuniylashtirish

tavsiya etiladigan minimal miqdorni ifodalaydi. Ushbu tamoyillarning har birining mazmuni, o'z navbatida, qonunning alohida moddalarida qisqacha ochib berilishi kerak. Shu bilan birga, o'zbek olimlari ham XXH tamoyillarini qonunchilikda aks ettirish zarurligi tarafdori [19].

O'zbekistonning yangi qonunchiligini optimallashtirish uchun loyihani ishlab chiquvchilarga XXHning asosiy tamoyillari (umumiy tamoyillari) ro'yxatini kengaytirish va huquqni muhofaza qiluvchi organni yanada “safarbarlashtirish” uchun ularni alohida, chet el elementi bilan murakkablashgan nizolarni ko'rib chiqishning o'ziga xos xususiyatlarini to'g'riroq ko'rib chiqish uchun mustaqil moddalar sifatida kiritishni taklif qilish maqsadga muvofiq. Bunda quyidagilarni keltirib o'tish mumkin:

1) “uzviy aloqa” tamoyili: “1. Chet el elementi bilan murakkablashgan xususiy-huquqiy munosabatlar obyektiv ravishda eng uzviy aloqaga ega bo'lgan mamlakat huquqi bilan tartibga solinadi. Ushbu bo'limda qo'llanilishi kerak bo'lgan huquqni belgilashga oid qoidalar ushbu tamoyilni ifodalaydi. 2. Agar ushbu bo'lim qoidalariga muvofiq qo'llanilishi kerak bo'lgan huquqni aniqlashning iloji bo'lmasa, boshqa mezonlar bo'yicha chet el elementi bilan murakkablashgan ushbu xususiy-huquqiy munosabatlar eng uzviy aloqaga ega bo'lgan mamlakat huquqi amal qiladi”;

2) “munosabatlar zaif tomonini himoya qilish” tamoyili: “Ushbu bo'lim qoidalariga muvofiq qo'llanilishi kerak bo'lgan huquqni tanlash bunday tomon uchun eng qulay huquqni tanlash” munosabatlarning zaif tomonini himoya qilish tamoyilini hisobga olgan holda amalga oshiriladi va munosabatlarning zaif tomonlarini himoya qilish tamoyilini nazarda tutadi;

² «Turli monografiya, kurslar va boshqa manbalarning mazmuni xalqaro ommaviy huquq va milliy huquq tizimlarida “tamoyillar” sifatida talqin etiladigan atama, xalqaro xususiy huquqda «boshlanish» (“asosiy boshlanishlar” – “osnovnie nachala”)» deb ataladi.

³ Xorvatiyaning XXH to'g'risidagi qonuni 7-moddasi: «Mazkur qonunda qo'llaniladigan huquqni aniqlash qoidalari mavjud bo'lmagan taqdirda, qo'llaniladigan huquq mazkur qonunning umumiy qoidalari va prinsiplari, Xorvatiya Respublikasi huquqiy tizimining prinsiplari, shuningdek, xalqaro xususiy huquqning prinsiplari asosida aniqlanadi». Shuningdek, Venesuelaning XXH to'g'risidagi qonuni 1-moddasi.

3) “munosabatlar haqiqatini qo‘llab-quvvatlash” tamoyili: “Agar ushbu bo‘lim qoidalariga muvofiq xususiy-huquqiy munosabatlarga nisbatan qo‘llaniladigan huquq sud tomonidan muqobil ravishda tanlansa, u holda amaldagi huquq har doim munosabatlarning haqiqiylikini qo‘llab-quvvatlaydigan huquq hisoblanadi”;

4) “Olingan huquqlarni himoya qilish” tamoyili: “Ushbu bo‘lim qoidalariga muvofiq qo‘llaniladigan chet el huquqi tizimi doirasida tegishli tartibda qo‘lga kiritilgan har qanday subyektiv huquq O‘zbekiston Respublikasida davlat siyosatiga mos keladigan darajada tan olinadi”.

3. Tomonlarning erk muxtoriyati XXH tamoyili sifatida⁴

Loyihani ishlab chiquvchilar o‘z qarorini qo‘llab-quvvatlab, amaldagi O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksida erk muxtoriyati 71-bobning 1189-moddasida (ya‘ni VI bo‘limning “Maxsus qismi”ni tartibga soluvchi individual XXH institutlari maxsus qismida) mustahkamlanganligini ta‘kidlaydilar. Shu bilan birga, tomonlarning erk muxtoriyati XXHning umumiy tamoyillaridan biridir. Shuning uchun tomonlarning huquqni tanlashini o‘zgartirish hajmi, shakli, vaqti, orqaga qaytish ta‘siri va shartlarini umumiy qism qoidalarida aks ettirish tavsiya etiladi.

Tomonlarning erk muxtoriyati – umumiy yoki maxsus (sanoat) qanday XXH prinsipi haqida bahslashish mumkin. Xususiy huquqning barcha sohalarida huquqiy munosabatlar ishtirokchilari irodasining avtonomligi umumiy tamoyil bo‘lib, jismoniy shaxslar o‘rtasidagi barcha mulkiy va ular bilan bog‘liq

bo‘lgan nomulkiy huquqiy munosabatlarning negizida yotadi (shartnoma erkinligi prinsipi; subyektiv huquqlarga ega bo‘lish yoki ulardan voz kechish erkinligi; ularni himoya qilish uchun davlat organlariga murojaat qilish yoki huquqlarining buzilishiga duchor bo‘lish erkinligi). XXH maqsadlari uchun quyidagilarni kiritish tavsiya etiladi: 1) umumiy tamoyil sifatida – erk (iroda) va muxtoriyat (avtonomiya)ning moddiy-huquqiy toifasi; 2) maxsus tamoyil sifatida – erk muxtoriyatining kollizion-huquqiy kategoriyasi (munosabatlar uchun qo‘llaniladigan qonunni tanlash erkinligi). Shu bilan birga, erkning kollizion muxtoriyatini XXHning umumiy yoki maxsus prinsipi deb hisoblashimizdan qat‘i nazar tomonlarning amaldagi huquqiy tartibni tanlash huquqini alohida qoida sifatida tuzish tavsiya etiladi. XXH to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida mustaqil moddaning mavjudligi tizimli va mazmunli ravishda kollizion erk muxtoriyatining XXH prinsipi sifatida aniq talqin qilish imkonini beradi.

2010-yildan keyin qabul qilingan ko‘plab milliy XXH kodifikatsiyalarida tomonlarning amaldagi huquqni tanlash huquqi alohida moddada mustahkamlangan va shu tariqa bevosita XXH prinsipi sifatida kiritilgan (masalan, Xitoyning XXH qonunining § 3 “Huquqni tanlash”, Polsha XXH qonunining 4.1-moddasi). Erkning kollizion muxtoriyati tamoyili holati zamonaviy XXHning umumiy tendensiyasi – tomonlarning amaldagi huquqni (mehnat, meros va nikoh shartnomalari, huquqbuzarlik munosabatlari, va siyatnomalar) o‘zlari tanlash huquqiga ega bo‘lgan munosabatlar doirasining kengayishi

⁴ 1138-modda “Erk muxtoriyati”. Ushbu Kodeksda nazarda tutilgan hollarda huquqiy munosabatlar ishtirokchilari (ishtirokchisi) munosabatlar mazmuniga qarab qo‘llaniladigan huquqni mustaqil ravishda tanlashi mumkin. Ushbu moddaning birinchi qismiga muvofiq, huquqni tanlash aniq ifodalanishi yoki bevosita bitim taraflarining harakatlaridan, bitim shartlaridan yoki ishning jami ko‘rib chiqiladigan holatlaridan kelib chiqishi mumkin. Huquqni tanlash bitimga umuman yoki uning alohida qismiga nisbatan amalga oshirilishi mumkin. Huquqni tanlash yoki ilgari tanlangan huquqni o‘zgartirish huquqiy munosabatlar ishtirokchilari tomonidan istalgan vaqtda, xususan, bitim tuzishda, uni amalga oshirishning turli bosqichlarida va hokazolarda amalga oshirilishi mumkin. Bitim tuzilgandan keyin amalga oshirilgan huquqni tanlash yoki ilgari tanlangan huquqni o‘zgartirish orqaga qaytish kuchiga ega bo‘lib, bitim tuzilgan paytdan boshlab haqiqatga mos keladi, lekin: 1) bitim tuzilgan paytdan boshlab haqiqatga mos keladi: bitim shakliga mos kelmasligi sababli haqiqiy emas deb topilganligi; 2) huquqni tanlash yoki ilgari tanlangan huquqni o‘zgartirish vaqtida uchinchi shaxs tomonidan qo‘lga kiritilgan huquqlarni cheklash yoki buzish. Huquqiy normani tanlashga yo‘l qo‘yilgan hollarda, agar taraflar boshqacha kelishuvga erishmagan bo‘lsa, tanlangan huquqning moddiy-huquqiy normalari qo‘llaniladi.

bilan bog'liq. Bundan tashqari, hozirgi vaqtda ish uchun muhim bo'lgan chet el elementi bo'lmagan kompaniya ichidagi bitimlar taraflari o'z munosabatlarini tartibga soluvchi sifatida chet el huquqini tanlashlari mumkin [10].

Bu borada o'zbek mutaxassislari tomonidan taklif etilgan model ancha to'g'ri ko'rinadi. Bunday qaror huquqni muhofaza qiluvchi organni qo'llanilishi kerak bo'lgan huquq bo'yicha tomonlarning kelishilgan fikrini maksimal darajada hisobga olishga, munosabatlar subyektlari tanlagan huquqiy tartibni qo'llash ularning oqilona talablariga eng ko'pmos kelishiga yo'naltiradi.

4. Alohida hududning huquqiy rejimi⁵

Mazkur qoidaga muvofiq, tomonlarning kelishuvi bilan chet el davlati yoki maxsus huquqiy tizimning amaldagi huquqi sifatida tijorat xarakteridagi yoki O'zbekiston Respublikasining alohida hududida ayrim xususiy-huquqiy munosabatlar belgilanishi mumkin. Loyihani ishlab chiquvchilarning ta'kidlashicha, yangi norma "O'zbekistonda yoki uning alohida hududlarida xorijiy huquqning ekstraterritorial qo'llanilishi imkoniyatlari"ni kengaytirishga qaratilgan. Afsuski, taklif etilayotgan qisqa qoida juda ixcham shakllantirilgan, shu bilan birga, konseptual jihatdan u ikki xil: juda katta va muhim g'oyalarni ifodalaydi: 1) tomonlarning xususiy kelishuviga muvofiq, transchegaraviy tijorat munosabatlariga milliy bo'lmagan huquq, ya'ni lex mercatoria qo'llanilishi mumkin; 2) xususiy iroda asosida, O'zbekistonning muayyan hududlarida boshqa davlatning yoki milliy bo'lmagan qonun hujjatlari qo'llanilishi mumkin.

Xalqaro tijorat shartnomalari ishtirokchilarining zamonaviy dunyoda o'z munosabatlarini tartibga soluvchi sifatida lex mercatoria ni tanlash huquqi xalqaro shartnomalar [20], milliy qonunchilik [21] va sud amaliyotida [10] mustahkamlanganligi ekspertlarning

aksariyati tomonidan e'tirof etilgan. Biroq O'zbekistonning amaldagi qonunchiligida (jumladan, "Xalqaro tijorat arbitraj to'g'risida"gi yangi Qonun) bunday imkoniyat ko'zda tutilmagan. Loyiha ishlab chiquvchilari prinsipial jihatdan yangi yechimni taklif qilmoqdalar. Uning dolzarbligi va samaradorligi jahon amaliyoti tomonidan tasdiqlangan – lex mercatoria avtonum, milliy huquqiy buyurtmalardan ajratilgan nodavlat tartibga solish tizimi sifatida xalqaro savdning optimal tartibga soluvchisi hisoblanadi.

Chet el yoki milliy bo'lmagan huquqning subyekt (alohida munosabatlar) bo'yicha emas, balki hududiy prinsip bo'yicha – mamlakatning alohida hududlari doirasida amal qilishi mumkinligi haqidagi taklif ancha yuqori ahamiyatli va inqilobiydir. Gap, birinchi navbatda, erkin iqtisodiy zonalar hududlari haqida bormoqda. Ularni tashkil etish mamlakatimiz iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir (Xususan, faqat 2018–2019-yillarda Angren va Qo'qon shaharlari, G'ijduvon, Urgut va Hazorasp tumanlarini erkin iqtisodiy zonalarga aylantirish bo'yicha keng ko'lamlı chora-tadbirlar amalga oshirildi) [22].

Chet el huquqini qaysidir ichki anklav doirasida ekstraterritorial qo'llash g'oyasi qo'shni Qozog'istonda allaqachon amalga oshirilgan. O'zbekistonlik mutaxassislarning bunday qarorga kelishiga 2018-yilda Qozog'istonda ochilgan Ostona xalqaro moliya markazi (OXMM) faoliyati jiddiy ta'sir ko'rsatdi. OXXMning rasmiy tili ingliz tili bo'lib, uning hududida ingliz umumiy huquqi tamoyillari amal qiladi. Ingliz qonunchiligi ostida faoliyat yuritish OXMMning katta afzalligi hisoblanadi, garchi "ingliz qonunchiligining yagona hududda qo'llanilishi deyarli misli ko'rilmagan va o'ziga xos harakatdir" [23]. OXMM Xalqaro arbitraj markazi va OXMM sudi, OXMM faoliyatidan kelib chiqa-

⁵1134-modda «Alohida hududning huquqiy rejimi». Erk muxtoriyati tamoyili, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlariga muvofiq, tijorat xususiyatidagi alohida xususiy-huquqiy munosabatlar doirasida yoki O'zbekiston Respublikasining alohida hududida alohida davlat yoki alohida huquqiy tizim o'rnatilishi mumkin.

digan nizolar bo'yicha mutlaq yurisdiksiyaga ega bo'lgan mustaqil sud organini boshqaradi. OXMM sudi avtonomdir va Qozog'iston Respublikasi sud tizimining bir qismi emas; Angliya va Uelsning protsessual qoidalariga asoslangan o'z tartib-qoidalariga ega. Sudyalari umumiy huquqli mamlakatlardan kelgan mutaxassislardir. Rossiya doktrinasida OXMM sudi bir xil turdagi sud organi sifatida belgilanadi, chunki u "konstitutsiyaviy", investitsiya, moliyaviy va mehnat nizolarini ko'rib chiqish, shuningdek Markaz qonunlarini sharhlash masalalari bo'yicha maslahat xulosalarini berish vakolatiga ega [24].

O'zbekistonlik ekspertlar Qozog'iston modelidan tubdan farq qiluvchi ancha radikal yechim taklif qilmoqda. OXMM hududida ingliz huquqi va milliy bo'lmagan huquqiy normalarni qo'llash Qozog'istonning "Ostona xalqaro moliya markazi to'g'risida"gi Konstitutsiyaviy qonunining 44-moddasida bevosita qonun bilan tasdiqlangan [25]⁶. Loyihaning 1134-moddasida qonun chiqaruvchining umumiy irodasi asosida jismoniy shaxslarga ularning o'zaro kelishuvi bo'yicha muayyan hududiy anklavlarni tashkil etish huquqini berish taklif qilingan, ular doirasida chet el huquqining amal qilishini belgilash mumkin. Albatta, chet el huquqining ham, milliy bo'lmagan huquq normalarining ham qo'llanilishi qonunni chetlab o'tishni, ijobiy va salbiy jamoat tartibini taqiqlash to'g'risidagi himoya moddalari bilan cheklanadi. Chet el qonunchiligining ekstraterritorial qo'llanilishini kengaytirishning ushbu imkoniyati loyihani ishlab chiquvchilarning ajoyib yangiligidir. Qonunchilikda shunday yondashuv belgilansa, bu, albatta, xorijiy investorlarning ularga nisbatan eng qulay huquqni qo'llashga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularning

O'zbekiston Respublikasiga jalb etilishiga xizmat qiladi.

5. Ommaviy tartib to'g'risidagi izoh⁷

Ishlab chiquvchilar o'z qarorlarini "xalqaro xususiy huquq manfaatlari ushbu xorijiy huquqiy tartibning boshqa tegishli normalarini qo'llashga ko'proq mos kelishi bilan asoslaydilar. Milliy huquq normalarini qo'llash chet el huquqining tegishli normalari bo'lmagan taqdirda ham qo'llanilishi mumkin". Bunday holda ba'zi Yevropa mamlakatlari qonunchiligida mustahkamlangan modellar namuna sifatida ishlatiladi (Belgiya XXH kodeksining 21-moddasi, Bolgariya XXH kodeksining 45-moddasi).

Ommaviy tartib muammosi (ordre public) XXHning eng murakkab huquqiy mexanizmlari bilan bog'liq. Bular jamoat va xususiy manfaatlarining o'zaro bog'liqligi, shaxslar o'rtasidagi munosabatlarga davlat aralashuvi chegaralari va uning sud tizimi, tomonlarning erk muxtoriyatini milliy qonunlarning qat'iy (imperativ) normalari bilan birlashtirish imkoniyati, boshqa davlat hududidagi xorijiy qonunlarni qo'llashning maqbulligi masalalari [26]. Milliy huquqiy tartibni himoya qilish XXH tamoyillaridan biri bo'lib, uni amalga oshirish ommaviy tartib to'g'risidagi qoidani qo'llash orqali amalga oshiriladi. Biroq "ommaviy tartib" tushunchasi noaniqligi tufayli uzoq vaqtdan beri noaniq tushunchaga aylangan: "Ommaviy tartib toifasining noaniqligi endi xalqaro xususiy huquq tamoyillaridan biriga ko'tarilmoqda" [27].

Ommaviy tartib to'g'risidagi izoh mutlaqo barcha davlatlarning XXH to'g'risidagi qonunchiligida mustahkamlangan va u qo'llanilganda, albatta, hamma joyda savol tug'iladi: agar sud chet el huquqining har qanday normasini

⁶ Статья 4 «Действующее право Центра»: 1. Действующее право Центра основывается на Конституции Республики Казахстан и состоит из: ... 2) не противоречащих настоящему Конституционному закону актов Центра, которые могут быть основаны на принципах, нормах и прецедентах права Англии и Уэльса и (или) стандартах ведущих мировых финансовых центров, принимаемых органами Центра в пределах предоставленных настоящим Конституционным законом полномочий...

⁷ 1141 (1164)-modda "Ommaviy tartib to'g'risidagi izoh". Ushbu bo'lim qoidalariga muvofiq qo'llanilishi lozim bo'lgan chet el huquqi normasi, uni qo'llash oqibati O'zbekiston Respublikasining huquq-tartiboti asoslariga (ommaviy tartibga) ochiq-oydin zid kelgan hollarda, istisno holati sifatida qo'llanilmaydi. Bu hollarda ushbu huquqning boshqa muvofiq keluvchi qoidasi yoki zaruriyat bo'lganda, O'zbekiston Respublikasi huquqi qo'llaniladi.

qo'llash oqibatlarining sud mamlakati davlat siyosatiga zidligi sababli uni qo'llashdan bosh tortsa, u holda, huquqiy tartibga solishda bo'shliq mavjud. "O'zaro qoplash" muammosi vujudga kelganda, ya'ni rad etilgan o'rniga qanday norma qo'llanilishi kerak, degan masalada qonunchilik ushbu muammoni hal qilish uchun ikkita asosiy yondashuvni ko'rsatadi:

1. Rad etilgan chet el huquqi o'rniga sud o'z huquqining tegishli normasini qo'llaydi, ya'ni eng kam qarshilik chizig'i tanlanadi – leksforizm usuli. Bu zamonaviy qonunchilarning mutlaq ko'pchiligining yo'li.

2. Uzviy aloqadorlik (subsidiar vakolatli) mezoni asosida aniqlangan, rad etilgan chet el huquqiy tartibning boshqa tegishli normasi yoki boshqa chet el huquq normasi qo'llaniladi. Bunday qaror keng tarqalmagan, chunki u mahalliy sudyalarning hayotini sezilarli darajada murakkablashtirishi mumkin. XX asrda qabul qilingan amaldagi XXH kodifikatsiyalaridan ushbu model faqat Portugaliya va Italiya qonun chiqaruvchilari tomonidan qabul qilingan [28]. Biroq XXI asrda nafaqat Bolgariya va Belgiya, balki Ukraina va Nepal qonun chiqaruvchilari ham ular-dan o'rnak olishdi [29]. Shu munosabat bilan XXHda ommaviy tartib to'g'risidagi izoh instituti rivojlanishining yangi tendentsiyasini bashorat qilish mumkin – o'zaro qoplash muammosini sud mamlakati huquqiga emas, balki chet el huquqiga murojaat qilish orqali hal qilish.

Ushbu tendensiya loyihada o'z aksini topgan. O'zbekistonlik mutaxassislarining qarori mutlaqo to'g'ri, dolzarb va malakali ko'rinadi. Albatta, amaliy nuqtayi nazardan uni sud amaliyotiga tatbiq etish, xususan, O'zbekiston sudlari chet el qonunchiligini prinsipial jihatdan kamdan kam qo'llashini hisobga olsak, katta qiyinchiliklarga to'la bo'ladi. Biroq qonunchilik va sud amaliyotini rivojlantirish

istiqbollari nuqtayi nazaridan, ishlab chiquvchilarning taklifi ajoyib strategik maqsadga ega – sudyalarda ommaviy tartib to'g'risidagi izohdan shunchaki ularni qo'rqitayotgan chet el qonunchiligini qo'llashdan "qutulish" uchun foydalana olmaydi va bu institutning O'zbekiston sudlarida qo'llanilishi bundan mustasno bo'ladi.

6. *Ko'p huquqiy tizimga ega bo'lgan davlat huquqining qo'llanilishi*⁸

Interlokal kolliziyalarni hal qilish uchun ichki kollizion qoidalariga murojaat qilishni o'z ichiga olgan joriy klassik kontinental bilvosita mos havola modeli, bunday qoidalar mavjud bo'lmagan holatlarga nisbatan eng uzviy bog'liqlik mezoni bilan to'ldirish taklif etiladi. Ishlab chiquvchilar o'z takliflarini qo'llab-quvvatlash uchun Konsepsiyaning I bo'limi 3-bandiga havola qilib, unda "turli talqinlarga yo'l qo'yadigan yoki ularni amalda qo'llash bo'yicha tushuntirishlarni talab qiladigan normalarni istisno qilish yoki takomillashtirish" nazarda tutilgan. Amaldagi tartibga solishning noaniqligi va murakkabligi shundan iboratki, u "ushbu muammoni hal qilmaslik holatlarini, ya'ni ko'p huquqiy tizimlarga ega bo'lgan mamlakat qonunchiligida hududlararo yoki tizimlararo nizolarni hal qiluvchi normaning yo'qligini nazarda tutmaydi". Normani tuzish uchun namuna sifatida Gruziyaning XXH qonunining 7-moddasi, Belgiyaning XXH kodeksining 17.2-moddasi, Estoniyaning XXH qonunining 3-moddasi, Xitoyning XXH qonunining 6-bandi foydalanilgan.

Huquqiy tizimlarning mutlaq ko'pchiligi uchun interlokal kolliziyalar holatlari xarakterlidir, chunki nafaqat federal, balki unitar davlatlarda ham o'zlarining hududiy vakolatlari doirasida o'zlarining huquqiy tartibga solishlarini qabul qilish huquqiga ega bo'lgan avtonom hududiy tuzilmalar mavjud bo'lishi mumkin. XXH interlokal kolliziyalarga yo'l

⁸ 1143(1166)-modda "Ko'p huquqiy tizimga ega bo'lgan mamlakat huquqini qo'llash": Bir nechta hududiy yoki turli xil huquqiy tizimlarga ega bo'lgan davlat huquqini qo'llashda, ushbu mamlakat huquqida qo'llanilishi nazarda tutilgan huquqiy tizim qo'llaniladi. Bunday tartib bo'lmagan taqdirda, muayyan huquqiy munosabatlar eng uzviy bog'liq bo'lgan hudud huquqi qo'llaniladi.

qo'yadigan ichki kollizion qoidalar mavjudligi haqidagi prezumpsiya ishlab chiqilgan. Biroq bu taxmin inkor etilishi mumkin va nafaqat qonunda, balki haqiqatda – ko'pgina yuridik buyruqlarda bevosita ifodalangan ichki kollizion qoidalarini topish qiyin. Qoida tariqasida, ular bilvosita mamlakat konstitutsiyasida, qonunchilik vakolatlarini chegaralash bo'yicha normalarda mustahkamlangan [30]. Shu bilan birga, barcha federatsiyalarda qonun bilan belgilangan ichki ziddiyatli qoidalar mavjud emas. Masalan, Avstraliya, Kanada, Argentina, Meksikada bunday normalar yo'q. Bundan tashqari, ushbu mamlakatlardagi har bir hududiy birlik amaldagi huquqni tanlash uchun o'z qoidalariga ega [31]. Bu muammo unitar davlatlar uchun yanada dolzarbdir. Xususan, Buyuk Britaniya hududiy huquqiy plyuralizm mavjud (Angliya va Uels huquqi, Shotlandiya huquqi, Shimoliy Irlandiya huquqi), shu bilan birga, mahalliy kolliziyalarni hal qilishning yagona qoidalari mavjud emas.

Unifikatsiyalashgan ichki interlokal kollizion normalarga ega bo'lgan kam sonli davlatlardan biri Ispaniyadir (Fuqarolik Kodeksining 13-16-moddalari). Vecindad civil instituti ushbu mamlakat qonunchiligida mustahkamlangan ("fuqarolik qo'shnichiligi", "fuqarolik huquqi sohasi), bu shaxsning Ispaniya hududiy birligiga mansubligi va shunga mos ravishda vakolatli qonunchilikni belgilaydi. Biroq Ispaniyaning ichki kollizion qoidalari amaldagi hududiy rejimni faqat Ispaniya fuqarolariga nisbatan belgilaydi. Ushbu qoidalar chet el fuqarolariga (jumladan, Ispaniyada istiqomat qiluvchilarga) taalluqli emas [32].

Interlokal kolliziyalar muammosi unitar davlat sifatida O'zbekistonga ham begona emas. Uning tarkibiga o'z suvereniteti va Konstitutsiyasiga ega Qoraqalpog'iston Respublikasi kiradi. O'zbekiston qonunchiligini qo'llash bilan bog'liq nizo har qanday xorijiy

davlat sudida ko'rib chiqilayotgan bo'lsa, ishning yuridik ahamiyatga molik holatlari, masalan, Nukus shahrida mahalliyashtirilgan bo'lsa, u holda, sud hech bo'lmaganda ko'p huquqiy tizimlar mavjudligi va o'zbek interlokal kolliziyalarini hal qilish yo'llari haqida so'rashi kerak. Bu masala ko'rib chiqilmasa, Qoraqalpog'iston hududi bilan bog'liq nizolarga O'zbekistonning umumiy qonun hujjatlarini qo'llash noto'g'ri bo'ladi. Darvoqe, O'zbekiston konstitutsiyaviy hujjatlarida ichki kollizion qoidalar mavjud emas.

Qonunlarning ichki kollizion qoidalariga murojaat qilish zarurligini ta'minlaydigan bilvosita murojaatning kontinental modelini amalga oshirish umumiy huquqli mamlakatlar sudlarida yuzaga kelmaydigan kuchli qiyinchiliklar bilan to'la. Umumiy huquqli mamlakatlarning XXH qonunchiligi tartibga solishning murakkabligini minimallashtiradigan va amaldagi qonunlarni tanlashda ko'proq prognozlikni ta'minlaydigan to'g'ridan to'g'ri mos havolalar modelini qabul qildi. Umumiy huquqda xalqaro va mahalliy nizolar o'rtasida hech qanday farq yo'q va XXH kollizion qoidalari an'anaviy ravishda suveren davlatlar qonunlariga ham, alohida hududiy birliklarning qonunlariga ham tegishli degan ma'noda tushuniladi. "To'g'ridan to'g'ri murojaat qilish modeli" to'g'ridan to'g'ri hududiy huquqiy rejimlarga murojaat qilish imkonini beradi, chunki "qo'llaniladigan huquqni tanlash uchun" hududiy subyektlarni davlatlar bilan tenglashtiradigan huquqiy fiksiya qabul qilingan⁹. Ichki kollizion qoidalar hisobga olinmaydi [31].

To'g'ridan to'g'ri yo'naltiruvchi model ham jiddiy kamchiliklardan xoli emas. Ichki kollizion qoidalariga e'tibor bermaslik chet el huquqining mazmuni, uni qo'llash va talqin qilishning buzilishiga olib kelishi mumkin. Xalqaro va milliy amaliyotda bilvosita va to'g'ridan to'g'ri murojaatlar sin-

⁹ Masalan, Kvebek FK 3077-moddasi: "Agar davlat mustaqil qonun chiqaruvchi organlarga ega bo'lgan bir nechta hududiy birliklarni o'z ichiga olgan bo'lsa, har bir hududiy birlik alohida davlat sifatida qaraladi". To'g'ridan to'g'ri havola modeli YIning alohida XXH aktlarida mustahkamlangan – Rim I 22-moddasi, Rim II 25 moddasi.

tezidan iborat “qo‘shimcha model” ishlab chiqilgani bejiz emas. Sintetik model mahalliy kollizion normalariga murojaat qilishni o‘z ichiga oladi, bu bunday qoidalarning yo‘qligi holatini ta‘minlaydi. Bunda umumiy yordamchi prinsip qo‘llaniladi – bu munosabatlar eng uzviy bog‘liq bo‘lgan hududiy birlik huquqidir. Qo‘shimcha modelga murojaat qilish zamonaviy XXHni kodifikatsiya qilish va birlashtirishdagi ustun tendensiyadir¹⁰.

Yuqorida aytilganlar bilan bog‘liq holda, sintetik mos yozuvlar modelini o‘rnatuvchi 1143 (1166)-moddalarga taklif etilayotgan qo‘shimcha muhim va dolzarb ko‘rinadi. Ichki kollizion normalarning faktik yo‘qligi tufayli eng uzviy bog‘liqlik mezoni ko‘plab hududiy huquqiy tizimlarga ega bo‘lgan davlat huquqini qo‘llashda samarali, qulay, tejamkor va o‘ta to‘g‘ri vosita hisoblanadi.

Afsuski, loyihani ishlab chiquvchilar me‘yorni interpersonal kolliziyalar (shaxslar doirasidagi ichki kolliziyalar)ni hal qilish bo‘yicha alohida qoida bilan to‘ldirishni taklif qilmasdan, faqat interlokal kolliziyalarni tartibga solish innovatsiyasi bilan cheklanishgan. Hozirgi vaqtda interpersonal kolliziyalar juda keng tarqalgan bo‘lib, ular murakkablik va o‘ziga xosligi bilan ajralib turadi. Bu ularni interlokal kolliziyalardan ajratib turadi. Buni hisobga olgan holda, zamonaviy XXH kodifikatsiyalari va Yevropa qonunchiligi hujjatlari interpersonal kolliziyalar alohida tartibga solishni o‘rnatadi va bu yo‘l optimal ko‘rinadi. O‘zbekistonning o‘zi uchun islom dinining ushbu mamlakat tarixi, madaniyati va huquqiy tizimidagi o‘rni hisobga olinsa, bu masala alohida ahamiyat kasb etishi mumkin. Aftidan, loyihaning 1143-moddasiga interpersonal kolliziyalarni hal etish bo‘yicha ushbu masalani tartibga solishning sintetik modelini belgilovchi maxsus qism qo‘shish maqsadga muvofiq.

7. Umumiy qismni takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlari

Loyihada taklif etilayotgan o‘zgartirishlar O‘zbekistonning amaldagi tartibga solish mexanizmini tubdan o‘zgartiradi. Agar ushbu o‘zgartirishlar qabul qilinsa, O‘zbekiston huquqiy jihatdan malakali, doktrinologik jihatdan asosli va zamonaviy XXH qonunchiligiga ega bo‘ladi. Shu bilan birga, loyihada o‘z aksini topmagan yoki zaruriy yangiliklar kiritilmagan qator masalalar ham mavjud.

1. Umumiy qismni (loyihaning 62-bobi) sezilarli darajada kengaytirish maqsadga muvofiq. Loyihaning 62-bobi haddan tashqari qisqa, “tejamkorligi” bilan ajralib turadi. XXHning umumiy tamoyillari va qoidalarni huquqiy mustahkamlash zamonaviy kodifikatsiyalash jarayonining asosiy vazifasidir. Kolliziyalarni tartibga solishning aniq va batafsil umumiy yondashuvlari, chet el huquqini qo‘llashning ma‘lum bir doirasini qonun darajasida ishlab chiqish va o‘rnatish zarur. Milliy huquqni muhofaza qiluvchi organ (ayniqsa, birinchi instansiya sudlarida) ko‘pincha kolliziyali savol qo‘yish, chet el huquqining mazmunini aniqlash va uni qo‘llash majburiyatini tushunmaydi. Sudyalarning ko‘pincha amaldagi huquqni tanlash qoidalari qonun chiqaruvchining vakolati ekanini tushunishmaydi. Ular qo‘llash uchun majburiydir va ularni qo‘llamaslik / noto‘g‘ri qo‘llash sud qarorining bekor qilinishiga olib kelishi mumkin. Umumiy qism XXH qonunchiligi tarkibida eng muhimi bo‘lib, uning hajmini tejash mumkin emas. Aksincha, sudda transchegaraviy xususiy huquq nizolarini to‘g‘ri hal etish bo‘yicha aniq va batafsil qoidalar bo‘lishi uchun Umumiy qism institutlarining eng keng doirasini qonunda mustahkamlab qo‘yish kerak. Shuni esda tutish kerakki, amaldagi qonunning noto‘g‘ri tanlanishi sud qarorining chet elda ijro etilishiga xavf tug‘dirishi mumkin. Bu esa sud mamlakati jismoniy va yuridik shaxslarining huquq va manfaatlari buzilishiga olib keladi. Amaldagi huquqni tanlashning umumiy qonunchilik

¹⁰ Masalan, Rim III 14-moddasi, Rim IV 36-moddasi, RF FK 1188-moddasi, Polsha XXH to‘g‘risidagi qonuni 9-moddasi.

tamoyillari, maqsadlari va boshlanishini belgilash qonunlar kolliziyalarining aniq normalarini ishlab chiqishdan muhimroqdir. O'ziga xos kollizion qoidalar, pirovardida, huquqni qo'llash amaliyotini aniqlash va shakllantirishga qodir.

2. Glossariy ishlab chiqish, uni bo'limning eng boshida yoki yakuniy qoidalar sifatida eng oxirida joylashtirish maqsadga muvofiq. XXHda dastlab faqat milliy qonunchilik bilan shug'ullanuvchi, ma'lum milliy mentalitetga ega va milliy qonunchilik nuqtayi nazaridan fikrlaydigan huquqni muhofaza qiluvchi organ xodimiga ma'lum bo'lmagan ko'plab tushunchalar mavjud. XXH murakkab masala bo'lib, u "yurisprudensiyaning oliy matematikasi" hisoblanadi, qonun chiqaruvchi huquqni muhofaza qiluvchi organga uning uchun "yo'l xaritasi" – aniq konseptual apparat yaratish orqali yordam berishga majburdir. XXH bo'yicha ko'plab qonunlarda shunday glossariy mavjud [33] va loyiha ishlab chiquvchilari mavjud xorijiy tajribadan foydalanish imkoniyatiga ega.

3. Loyihaning 1132-moddasi 1158-bandida chet el elementi belgilangan – "chet el fuqarolari yoki chet el yuridik shaxslar ishtirokida yoki boshqa chet el elementi bilan murakkablashgan". Biroq chet el elementining mavjudligi har doim ham kollizion savolni shakllantirishga olib kelmaydi, chunki ko'pincha chet el elementining mavjudligi huquqiy munosabatlar va boshqa huquqiy tartib o'rtasida yuridik jihatdan muhim bog'liqlik mavjudligini anglatmaydi. O'zbekistonning oila va meros ishlari bo'yicha sud amaliyotida chet ellik shaxslar ishtirokidagi ishlar juda ko'p, biroq amaldagi qonunchilik masalasi tug'ilmaydi, chunki ishning barcha holatlari faqat O'zbekiston qonunchiligi bilan yuridik ahamiyatga ega¹¹. Shu munosabat bilan ko'plab mamlakatlarning zamonaviy qonunchiligida keng qabul qilingan boshqacha talqinni berish maqsadga muvofiqdir

[34]: "ikki yoki undan ortiq davlatlarning huquqiy tartibi bilan huquqiy bog'liq bo'lgan xususiy huquq munosabatlar". Lug'atda chet el elementlarining taxminiy ro'yxatini berish tavsiya etiladi.

4. Ishlab chiquvchilar 1159-moddaning "Huquqiy baho berish" normasini o'zgarishsiz qoldirishni taklif qilmoqda. Biroq huquqiy baho berish – eng murakkab XXH institutlaridan biri. Shuning uchun huquqni muhofaza qiluvchi shaxsni nafaqat o'z-o'zidan, balki chet elda ham erk muxtoriyatini hisobga olish zaruriyati bo'yicha malakaviy tushunchalar imkoniyatiga yo'naltirgan holda, tomonlar, xalqaro-huquqiy tushunchalar va xalqaro-huquqiy hujjatlarni kvalifikatsiya qilish qoidalarini batafsilroq va aniq tartibga solish kerak. Model sifatida Tunis, Ruminiya va Bolgariya XXHda mustahkamlangan yondashuvlardan foydalanish mumkin [35]. 1159-moddaning amaldagi normasi kamida quyidagi mazmundagi bandler bilan to'ldirilishi maqsadga muvofiq: "1. Qaytarilgan ma'lumotnomada malaka oshirish O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga taalluqli xorijiy qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshiriladi. Uchinchi davlatning qonunchiligiga havola qilingan taqdirda, malaka ushbu uchinchi davlat qonunlariga muvofiq amalga oshiriladi. 2. Agar taraflar huquqiy munosabatlarga taalluqli tushunchalarning mazmunini mustaqil ravishda belgilab qo'ygan bo'lsa, bu tushunchalarni kvalifikatsiya qilish taraflarning xohish-irodasiga muvofiq amalga oshiriladi. 3. Kvalifikatsiya qilishda xalqaro huquqiy tushunchalar va xalqaro xususiy huquqning asosiy tamoyillarini hisobga olish kerak. 4. Xalqaro shartnomalarda mustahkamlangan tushunchalarni kvalifikatsiya qilish xalqaro shartnomalarda berilgan aniq tushunchalar asosida amalga oshiriladi. 5. 1136-modda (1160) "Chet el huquqi normalari mazmunini aniqlash" tub o'zgarishlarga duch kelmadi, garchi loyihachilar juda muhim nuqta

¹¹ Masalan, Toshkent shahri Mirzo Ulug'bek tumanlararo fuqarolik ishlari bo'yicha sudining 13.11.2015y. 1-5933/15-son ishi; 17.01.2020-y. 1-115/3569/20-son ishi; 25.10.2018-y. 1-5414/18-son ishi; 19.01.2017-y. 1-252/6484/17-son ishi.

qo‘shishni taklif qilsa ham: “Taraflar tomonidan tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bog‘liq talablar bo‘yicha chet el huquqi normalarining mazmuni to‘g‘risida ma‘lumot berish majburiyati sud tomonidan taraflarga yuklanishi mumkin”. Qo‘shish muhim va zarur, ammo bu yetarli emas. Qonun chiqaruvchi huquqni muhofaza qiluvchi organni chet el huquqining mazmunini belgilash uning bevosita rasmiy burchi ekaniga, hatto taraflarning yordami ham sudni uni ijro etishdan ozod etmasligiga to‘g‘ridan to‘g‘ri yo‘naltirishga majburdir.

Mazmunni aniqlashning asosiy usuli sudning mustaqil tadqiqot faoliyati bo‘lishi kerak. Bu maqsadda o‘z tashabbusi bilan ekspertlarga, birinchi navbatda, o‘z fuqarolariga – XXH va qiyosiy huquq bo‘yicha mutaxassislariga murojaat qilishi kerak. Sudyalar ko‘pincha chet el qonunchiligini qo‘llashga majbur ekanligi va uni qo‘llashdan bosh tortish va uning mazmunini belgilash o‘zlarining qonunlar kolliziyasini to‘g‘ridan to‘g‘ri buzish, ya‘ni milliy qonunchilikni buzish ekanini tushunishmaydi. Sudyalar barqaror odatni shakllantirishi kerak – chet el elementi bo‘lgan hollarda har doim ham milliy XXH qoidasi mazmunini sharhlaydigan, ham xorijiy qonunchilik mazmunini aniqlashga yordam beradigan mahalliy ekspertlarni jalb qilish kerak. Moddaning boshida to‘g‘ridan to‘g‘ri quyidagilarni bayon etish tavsiya etiladi: “Qo‘llaniladigan chet el huquqining mazmunini aniqlash sudning rasmiy vakolatlaridan kelib chiqqan holda uning majburiyatidir”. Bundan tashqari, sudyalardan chet el huquqining mazmunini tasdiqlovchi taraflar tomonidan taqdim etilgan, qonun talablariga muvofiq belgilangan tartibda rasmiylashtirilgan hujjatlarni hisobga olish talab qilinishi kerak.

6. Alohida modda sifatida sudyaning chet el huquqi normalarini o‘z vatanida o‘z sudyasi tomonidan qo‘llaniladigan tarzda qo‘llash majburiyatini belgilaydigan “chet el huquqini talqin qilish va qo‘llash”ni ajratib

ko‘rsatish kerak. Mustaqil norma sud uchun aniq ko‘rsatma bo‘lib, unga yuklangan vazifani belgilash, uning bajarilishi bevosita qonun talabidir. Ushbu normada, shuningdek, intertemporal kolliziyalarni hal qilishni belgilash tavsiya etiladi, chunki “Fuqarolik kodeksining 1166-moddasi asosida chet el huquqining amal qilishiga oid masalalarni o‘z vaqtida hal qilish qiyin. Ushbu qoidaning so‘zma-so‘z talqini uni faqat bir davlat hududida bir vaqtning o‘zida ishlaydigan bir nechta huquqiy quyi tizimlar (lekin alohida qonunlar emas) o‘rtasidagi kolliziyalarni hal qilish uchun ishlatishga imkon beradi [36]. Tegishli modda quyidagicha ifodalinishi mumkin: 1. Ushbu bo‘limga muvofiq qo‘llaniladigan huquq, huquq tegishli bo‘lgan huquq tizimida mavjud bo‘lgan talqin qilish va qo‘llash qoidalariga muvofiq talqin qilinishi va qo‘llanilishi kerak. 2. Chet el huquqi o‘z vaqtida talqin qilish va qo‘llash mezonlariga ko‘ra qo‘llaniladi. 3. Chet el huquqini talqin qilish va qo‘llash sud tomonidan quyidagilar hisobga olingan holda amalga oshiriladi: 1) xalqaro konvensiyalarda belgilangan hujjatlari; 2) O‘zbekiston Respublikasi va huquqi qo‘llanilishi lozim bo‘lgan davlat ekspert-mutaxassislarining fikrlari; 3) qiyosiy huquqqa ixtisoslashgan institutlarning fikrlari; 4) chet el huquqini qo‘llamaslik yoki noto‘g‘ri qo‘llash sud qarorini apellyatsiya yoki kassatsiya.

Xulosalar

Loyihani tayyorlash jarayonida uni ishlab chiquvchilar XXH bo‘yicha katta miqdordagi milliy me‘yoriy hujjatlardan foydalangan (Germaniya Fuqarolik kodeksi, Litva va Rossiya fuqarolik kodekslari, Estoniya, Shvetsariya, Italiya, Janubiy Koreya, Ukraina, Polsha, Gruziya, Xitoyning XXH qonunlari, Belgiya, Bolgariya, Turkiyaning XXH kodekslari) va keng doiradagi xalqaro huquqiy hujjatlar (Birlashgan Millatlar Tashkilotining Davlatlarning yurisdiksiyaviy immunitetlari va ularning mulki to‘g‘risidagi konvensiyasi, XSP unifikatsiyalashgan qoidalari, Yevropa Ittifoqi qoidalari). Boshqa mamlakatlarda

XXHda mustahkamlangan qonunchilik modellari keng foydalanish Loyihaning eng katta afzalliklaridan biri sifatida qayd etilishi kerak. XXH milliy o'ziga xos xususiyatlarga ega emas. Kollizion me'yorlar, birinchi navbatda, huquqiy va texnik xususiyatga ega qoidalardir. Amaldagi qonunchilikni tanlash bo'yicha xorijiy qoidalarni qabul qilish jahon miqyosida sud qarorlarining bir xilligini ta'minlashga yordam beradigan bir xil kollizion huquqiy yondashuvlarni ishlab chiqishga yordam beradi. Turli mamlakatlarning qonunlarida bir xil shaklda tuzilgan kollizion normalar nizoni qaysi davlat sudi ko'rib chiqishidan qat'i nazar bir xil huquqiy tartibni tanlashga olib keladi. Loyihani ishlab chiquvchilar boshqa mamlakatlarning juda muvaffaqiyatli va qonuniy vakolatli XXH kodifikatsiyalarini tahlil qilgan hamda kollizion muammolarni hal qilishda eng zamonaviy va tegishli yondashuvlarni qabul qilgan. O'zbekistonlik mutaxassislar tomonidan taklif etilgan kolliziyalarni tartibga solish modeli XXH rivojlanishining asosiy zamonaviy tendensiyalarini hisobga oladi va tomonlarning qonuniy talablariga mos keladigan huquqni tanlash uchun ancha moslashuvchan, lekin ayni paytda juda aniq va bashorat qilinadigan qoidalarni o'z ichiga oladi.

Biroq zamonaviy XXH kodifikatsiya jarayonining tendensiyalari nuqtayi nazaridan, loyiha juda qisqa bo'lib, kollizion qoidalarni bog'lashning hajmi va

zarur o'zgaruvchanligini taklif qilmaydi. *XXH to'g'risidagi qonun hujjatlariga tejamkorlik – bu huquqni qo'llovchi uchun keraksiz qiyinchiliklarni keltirib chiqaradigan noto'g'ri qarordir.*

Huquqni tanlash murakkab jarayon bo'lib, u iloji boricha aniq va batafsil tartibga solinishi kerak, lekin ayni paytda moslashuvchan bo'lishi kerak. Shunda sud muayyan ishning o'ziga xos holatlarini hisobga oladi. XXH qonunchiligida jahon amaliyoti ko'rsatganidek, "huquqiy shovinizm"ga olib keladigan va mamlakatning sarmoyaviy jozibadorligiga tahdid soladigan bo'shliqlar emas, balki keng doiradagi "uyqudagi" normalar (nude jus) bo'lgani ma'qul. Chet ellik shaxslar sud jarayonining adolatligiga ishonchi komil bo'lishi kerak va bunday adolatlilikning kafo-latlaridan biri qo'llaniladigan huquqni to'g'ri tanlashdir. Bunday tanlovning to'g'riligi, o'z navbatida, to'g'ridan to'g'ri kollizion normalarning rivojlanish darajasiga, ularning batafsil va o'zgaruvchanligiga, moslashuvchanlik va taxminiylikning to'g'ri kombinatsiyasiga bog'liq.

Ayni paytda ekspertlar hamjamiyati va O'zbekiston Respublikasi qonun chiqaruvchisi XXH tarmoq ichidagi kodifikatsiyasining namunali modelini yaratish uchun katta imkoniyatga ega. Bu Osiyo qit'asidagi eng yaxshi va Yevropa modellaridan ustun bo'lib, ushbu imkoniyatdan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

REFERENCES

1. Rakhmonkulova N. Issues of Improving the Legal Documents' Codification of the Private International Law. *The Advanced Science Journal*, 2015, iss. 4, pp. 96–98.
2. Rustambekov I. The science of private international law and the directions of its development. *Review of law sciences*, 2017, vol. 1, iss.1, article 14. Available at: https://uzjournals.edu.uz/rev_law/vol1/iss1/14/.
3. Recognition of adoption decisions, applicable law and jurisdiction, 1965; Hague Conventions on Parental Responsibility and Child Protection, Applicable Law, Recognition, Enforcement, 1996.

4. International private law Model Bill of the Organization for the Coordination of Commercial Law in the Caribbean (OHADAC). Scientific-educational group “Modern construction of International Private Law” National Research University “High School of Economics”, Russian Federation Moscow. Available at: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/>.
5. Switzerland, Monaco, Albania, Italy International private laws, Turkey, Tunisia, Belgium, Bulgaria, Panama International private law codes.
6. Novikova T.V. Kollizionnyi i material’no-pravovoi metody mezhdunarodnogo chastnogo prava: sootnoshenie i vzaimodeistvie [Conflict and substantive methods of Private International Law: correlation and interaction]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Pravo – Bulletin of the Tomsk State University. Right*, 2019, no. 32, p. 153.
7. Ancel B. Histoire du droit international privé [History of private international law]. (In French). Paris, Pantheon-Assas University, Paris II, 2008, pp. 24–26.
8. Castro L.P. Derecho internacional privado [Private international right]. (In Spanish). Parte general. Oxford University Press, Mexico, 2000, p. 16.
9. Symeonides S.C. General Report. Private International Law at the End of the 20 Century: Progress or Regress? Ed. S.C. Symeonides. Kluwer Law International, 2000, p. 11.
10. On the application of the norms of private international law by the courts of the Russian Federation. Clause 3, 31, 32 of the Resolution of the Plenum of the Supreme Court of the Russian Federation of July 9, 2019, no. 24. ATP ConsultantPlus.
11. Zepalov A.V. Problema metoda mezhdunarodnogo chastnogo prava [The problem of the method of Private International Law]. *Mezhdunarodnoe publichnoe i chastnoe pravo – International public and private law*, 2005, no. 3, p. 13.
12. Zvekov V.P. K voprosu o sootnoshenii material’no-pravovogo i kollizionnogo sposobov regulirovaniia v mezhdunarodnom chastnom prave [On the question of the relationship between substantive and conflict methods of regulation in private international law]. *Sovetskii ezhegodnik mezhdunarodnogo prava – Soviet Yearbook of International Law*, 1973. Moscow, Nauka Publ., 1975, p. 289.
13. Anufrieva L.P. Sootnoshenie mezhdunarodnogo publichnoho i mezhdunarodnogo chastnogo prava (sravnitel’noe issledovanie pravovykh kategorii) [Correlation of international public and international private law (comparative study of legal categories)]. Doctor’s degree dissertation. Moscow, 2004, p. 163.
14. Kalensky P. Trends of private international law. Prague, Springer-Science+Business Media B.V., 1971, 308 p.
15. Lipstein K. The General Principles of Private International Law. *The Hague*. Boston – London, Martinus Nijhoff Publishers, 1981, 144 p.
16. Nussbaum A. Principles of Private International Law. New York, London, Toronto, Oxford University Press, 1943, 288 p.
17. Tolochko O.N. Printsipy mezhdunarodnogo chastnogo prava [Principles of private international law]. *Belorusskii zhurnal mezhdunarodnogo prava i mezhdunarodnykh otnoshenii – Belarusian Journal of International Law and International Relations*, 2001, no. 2, pp. 24–26.
18. Akimova Iu.M. Printsipy mezhdunarodnogo chastnogo prava [Principles of private international law]. PhD thesis. Moscow, 2015. 210 p.
19. Rustambekov I. Some Aspects of Implementation of Private International Law Principles in Civil Code of Uzbekistan. *Int. J. of Adv. Res.*, 2020, no. 8 (Aug), pp. 1010–1014. Available at: <https://ssrn.com/abstract=3642669/>. DOI: 10.2139/ssrn.3642669/.
20. Article 12.1 of the Washington Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Other States Individuals or Legal Entities (ICSID) (1965), Article 9 of the Inter-American Convention on the Law Applicable to International Treaties (1994).
21. Argentina FSC Article 2651 (d), Uruguay Article of private international law.
22. Kurbanova N., Rakhmonzhanova G. Obshcheplanetarnye printsipy Uzbekistana [General planetary principles of Uzbekistan]. World Science: Problems and Innovations: collection of articles of

the XXXI International Scientific and Practical Conference. Part 4. Penza, ICNS “Science and Education”, 2019, p. 205.

23. Balaboshina D. Kak Astana Moskvu operedila [How Astana got ahead of Moscow]. Available at: <https://plus.rbc.ru/news/5fdca11b7a8aa9af2aa5efc3/> (accessed 08.03.2022).

24. Branovitskii K.L. Aktual’noe pravovoe regulirovanie voprosov mezhdunarodnoi kompetentsii v pravoporiadkakh gosudarstv-chlenov EAES. Vliianie otdel’nykh pravovykh reform Respubliki Kazakhstan na deistvuiushchee mezhdunarodnoe regulirovanie v sfere grazhdanskogo protsessa [Actual legal regulation of issues of international competence in the legal order of the EAEU member states. The influence of certain legal reforms of the Republic of Kazakhstan on the current international regulation in the field of civil procedure]. Rossiiskii iuridicheskii zhurnal – Russian legal journal, 2018, no. 6. SPS ConsultantPlus.

25. Constitutional Law of the Republic of Kazakhstan dated December 7, 2015 No. 438-V “On the International Financial Center “Astana”. Available at: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=39635390&pos=3;-108#pos=3;-108/ (accessed 08.03.2022).

26. Karabel’nikov B.R. Iсполнение i osparivanie reshenii mezhdunarodnykh kommercheskikh arbitrazhei. Kommentarii k N’iu-Iorkskoi konventsii 1958 g. i glavam 30 i 31 APK RF 2002 g. [Execution and challenging of decisions of international commercial arbitrations. Commentary on the New York Convention of 1958 and chapters 30 and 31 of the Arbitration Procedure Code of the Russian Federation 2002]. 3rd ed., revised. and additional. Moscow, Statut, 2008. 606 p. SPS ConsultantPlus.

27. Lunts L.A. Kurs mezhdunarodnogo chastnogo prava [Course of private international law]. Moscow, Spark, 2002, p. 271.

28. Article 12 of the Law of the Republic of Ukraine on private international law, Article 721 of the Criminal Code of Nepal.

29. Articles 31, 71, 73, 74 of the Constitution of the Federal Republic of Germany.

30. Christandl G. Multi-Unit States in European Union Private International Law. *Journal of Private International Law*, 2013, vol. 9, no. 2, p. 241.

31. Calvo C.A.-L., Carrascosa G.J. Derecho Internacional Privado [Private international right]. (In Spanish). Vol. I. Editorial Comares, 17th edition, 2017, p. 306–307.

32. Private international Laws of the Dominican Republic of Ukraine, private international law Code of Panama.

33. Austrian Private International Law, Bulgarian and Tunisian private International Law Codes.

34. Article 27 of the Tunisian Private International Law Code, Article 2,558 of the Romanian FC, and Articles 3 and 39 of the Bulgarian Private International Law Code.

35. Rakhmankulov Kh.R., As’ianov Sh.M. Kommentarii k Grazhdanskomu kodeksu Respubliki Uzbekistan [Commentary on the Civil Code of the Republic of Uzbekistan]. Vol. 3. Tashkent, Vector-Press, 2011, pp. 428–429.

36. Article 16-19 of the Portuguese FC, Article 7 of the Law on Private International Law of Northern Macedonia.

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI
ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК
REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

Правовой научно-практический журнал

Legal scientific-practical journal

1 / 2022

BOSH MUHARRIR:

Tashkulov Akbar Djurabayevich

Toshkent davlat yuridik universiteti rektori

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Salayev Nodirbek Saparbayevich

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, y.f.d.,
professor

Mas'ul muharrir: O. Choriyev

Muharrirlar: Sh. Jahonov, K. Abduvaliyeva,
F. Muhammadiyeva, Y. Yarmolik

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Web-sayt: www.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Jurnal 15.03.2022-yilda tipografiyaga
topshirildi. Qog'oz bichimi: A4.
Shartli 21,36 b.t. Adadi: 100. Buyurtma: № 7.

TDYU tipografiyasida chop etildi.